

Μάθημα 2Θ2 04
Χειμερινό εξάμηνο

ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ερμηνεία της δομής, ανάπτυξης και σχεδιασμού των πόλεων

Καθηγητής Νίκος Κομνηνός
Τ. Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

1. ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Το μάθημα παρουσιάζει τη βασική θεωρητική σκέψη για την ανάπτυξη και το σχεδιασμό των πόλεων, και ειδικά των Ευρωπαϊκών πόλεων. Θα συζητηθούν μια σειρά από θέματα σχετικά με την αστικοποίηση, την εσωτερική δομή των πόλεων, το ρόλο της πολεοδομίας, τα μοντέλα οργάνωσης των Ευρωπαϊκών πόλεων, και τις σύγχρονες τάσεις ανάπτυξης και σχεδιασμού των πόλεων.

Ειδικότερα, το μάθημα επικεντρώνεται:

- Σε κείμενα ορόσημα και στους σημαντικότερους συγγραφείς - πολεοδόμους, γεωγράφους, κοινωνικούς επιστήμονες - που μελέτησαν την ανάπτυξη και δομή των πόλεων και τη σύνδεση της οργάνωσης των πόλεων με τις γενικότερες τάσεις της οικονομίας, της πολιτικής και της τεχνολογίας.
- Στην περιγραφή των μεθόδων της πολεοδομίας, όπως συστήματα λήψης αποφάσεων, θεσμοί πολεοδομικής ρύθμισης, διάκριση προγραμματισμού και σχεδιασμού, μοντέλα πολεοδομικού σχεδιασμού, διακυβέρνηση των πόλεων.
- Στην περιγραφή σημαντικών μοντέλων πολεοδομικής οργάνωσης και σχεδιασμού που επηρέασαν σημαντικά τις πόλεις κατά τον 20^ο αιώνα.
- Στην περιγραφή της νέας αστικότητας και των τάσεων σχεδιασμού των πόλεων στην αρχή του 21ου αιώνα: βιώσιμη αστική ανάπτυξη, πόλεις γνώσεων και τεχνολογίας, ευφυείς πόλεις.

2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ

Το μάθημα περιλαμβάνει 6 θεματικές ενότητες. Κάθε θεματική ενότητα θα συζητηθεί σε δύο μαθήματα. Για κάθε ενότητα δίδεται βιβλιογραφία / κείμενα αναφοράς που πρέπει να τα διαβάσει η τάξη πριν από την παρουσίαση και τη συζήτηση της αντίστοιχης ενότητας.

I. Αστικοποίηση και συγκρότηση των πόλεων

1. Αστικοποίηση: έννοια και μεγάλοι σταθμοί στην Ευρωπαϊκή αστικοποίηση
2. Διαδικασίες: (1) Δημογραφικές κινήσεις, (2) Γεωγραφική συγκέντρωση των δραστηριοτήτων παραγωγής και κατανάλωσης
3. Πρόσφατες μεταβολές της οικονομικής διάρθρωσης και αστικοποίησης, όπως τριτογενοποίηση, αποβιομηχάνιση, νεο-βιομηχάνιση - βιομηχανική αναδιάρθρωση, εξωστρέφεια προς την παγκόσμια αγορά
4. Παγκοσμιοποίηση. Μεταβολή μοντέλου ανάπτυξης: από τη μαζική παραγωγή στην οικονομία της γνώσης. Επιπτώσεις στην αστικοποίηση

II. Δομή της πόλης: Χωροθέτηση δραστηριοτήτων / ανταγωνισμός χρήσεων γης

1. Δομή της πόλης: (1) Χρήσεις γης και κτισμένος χώρος της πόλης, (2) Δραστηριότητες παραγωγής, ανταλλαγής, κατανάλωσης και κοινωνικός χώρος της πόλης
2. Θεωρίες και μοντέλα ενδοαστικής κατανομής χρήσεων γης
3. Σύγχρονες τάσεις μεταβολής της εσωτερικής οργάνωσης των πόλεων: αστική διάχυση / πολυκεντρική δομή των πόλεων
4. Επιμέρους συνοικίες / ζώνες χρήσεων γης: Το κέντρο της πόλης. Περιοχές κατοικίας. Περιοχές βιομηχανικής εγκατάστασης. Πανεπιστημιούπολεις. Τεχνολογικές συνοικίες. Hubs μεταφορών. Λειτουργική και διαχειριστική διαφοροποίηση.

III. Πολεοδομικός Σχεδιασμός: Έννοιες και εργαλεία

1. Πολεοδομικός προγραμματισμός και ρύθμιση των πόλεων
2. Θεσμοί και εργαλεία πολεοδομικού σχεδιασμού
3. Αστικός σχεδιασμός: Πόλεις, κουλτούρα και ιδεολογία
4. Αστικός σχεδιασμός: Μεθοδολογία
5. Πολεοδομικός σχεδιασμός στην Ελλάδα
6. Μελέτες περιπτώσεων πολεοδομικού σχεδιασμού από τον κόσμο

IV. Μοντέλα σχεδιασμού Ευρωπαϊκών πόλεων

1. Οι καταβολές του 19ου αιώνα
2. City beautiful: το πρόβλημα της μνημειακότητας
3. Κηπούπολις: το πρόβλημα της σχέσης πόλης - υπαίθρου
4. Λειτουργική πόλη: οργάνωση της αστικής ζωής σε μεγάλη κλίμακα
5. Πόλη της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής
6. Suburbia: αστική ανάπτυξη στα προάστια
7. Αναδιάρθρωση και αναπλάσεις πόλεων στο τέλος του 20ου αιώνα

V. Σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού των πόλεων: Βιώσιμη αστική ανάπτυξη

1. Μοντέλα βιώσιμης αστικής ανάπτυξης
2. Smart growth - Συμπαγής πόλη - LEED for Neighborhood Development
3. «Πράσινες» πόλεις
4. Οικο-συνοικίες
5. Ευρωπαϊκή πολιτική βιώσιμης αστικής ανάπτυξης

VI. Σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού των πόλεων: Πόλεις τεχνολογίας / ευφυείς πόλεις

1. Πόλεις γνώσεων και τεχνολογίας - τυπολογία: τεχνολογικές συνοικίες, πόλοι, clusters, πολύ-πολικά συστήματα, παντοπικά συστήματα
2. Το κυρίαρχο μοντέλο: Silicon Valley, CA
3. Σχεδιασμός πόλεων και πόλων τεχνολογίας
4. Ψηφιακές και ευφυείς πόλεις: συστατικά και αρχιτεκτονική
5. Ευφυείς πόλεις στον κόσμο: ICF, CONCERTO, ENoLL

3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η βιβλιογραφία που παρατίθεται επικεντρώνεται στα θέματα που θα παρουσιασθούν και συζητηθούν στις διαλέξεις. Αντιστοιχεί στις θεματικές ενότητες του μαθήματος, αλλά δεν τις εξαντλεί. Σημειώσεις από τις διαλέξεις και βιβλιογραφία αλληλοσυμπληρώνονται.

1. Αστικοποίηση και ανάπτυξη των πόλεων

1. Κομνηνός, Ν. (1986) "Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον σχηματισμό του αστικού και μητροπολιτικού χώρου", *Θεωρία Αστικότητας*, Βιβλίο 1, Κεφ. 1, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, σσ. 15-36.
2. Κομνηνός, Ν. (1993) "Αστικότητα και συσσώρευση: Το διάγραμμα μιας θεωρίας", *Τεχνοπόλεις και Στρατηγικές Ανάπτυξης στην Ευρώπη*, Κεφ. 1, Αθήνα, Gutenberg, σσ. 25-39
3. Soja E.W. (1992) "Los Angeles 1965-1992: Six Geographies of Urban Restructuring".
4. Scott, A.J., Agnew, J., Soja, E.W., Storper, M. (2001) "Global city-regions: an overview".

2. Διάρθρωση / εσωτερική οργάνωση των πόλεων

1. Κομνηνός, Ν. (1986) «Πόλη και Πολεοδομία», *Θεωρία Αστικότητας*, Βιβλίο 2, Κεφ. 1, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, σσ. 13-36.
2. Burgess, E. W. "The Growth of the City: An Introduction to a Research Project", *The City Reader*, Legates R.T and Stout F. (eds), London: Routledge, pp. 153-161.
3. Porter, M. (1995) "The competitive advantage of the inner city", *Harvard Business Review*, May-June.
4. Λουκάκης, Π. "Σύγχρονη ελληνική πόλη: Τάσεις μεταλλαγών στη χωρική διάχυση της αστικοποίησης".

3. Πολεοδομικός σχεδιασμός

1. Κομνηνός, Ν. (1986) «Αστικός προγραμματισμός - Αστικός Σχεδιασμός», *Θεωρία Αστικότητας*, Βιβλίο 2, Κεφ. 2 και 3, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, σσ. 37-62.
2. Βασενχόβεν Λ. (2002) "Η δημοκρατικότητα του σχεδιασμού του χώρου και η αμφισβήτηση του ορθολογικού "μοντέλου", *Αειχώρος*, Τ. 1.1, σσ. 30-60.
3. Mayer, M. (1994) "Post-Fordist City Politics", *Post-fordism: A reader*, Amin A. (ed.), London: Blackwell, pp. 316-337.
4. Κομνηνός, Ν. (1986) «Θεσμοί πολεοδομικού σχεδιασμού», *Θεωρία Αστικότητας*, Βιβλίο 2, Κεφ. 7, Αθήνα, Σύγχρονα Θέματα, σσ. 171-188 .

4. Μοντέλα οργάνωση και σχεδιασμού Ευρωπαϊκών πόλεων

1. Howard, E. (1902) *Garden Cities of To-Morrow* (London, 1902. Reprinted, edited with a Preface by F. J. Osborn and an Introductory Essay by Lewis Mumford. (London: Faber and Faber, [1946]): 50-57, 138- 147.
2. Wright, F.L. (1935) "Broadacre City: A new community plan" ", *The City Reader*, Legates R.T and Stout F. (eds). London: Routledge, pp. 344-349.
3. Bluestone, D.M. (1988) "Detroit's City Beautiful and the Problem of Commerce" *Journal of the Society of Architectural Historians*, Vol. 47, No. 3, pp. 245-262.

5. Βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων

1. Roseland, M. (1997) Dimensions of the eco-city, *Cities*, Vol. 14, No. 4, pp. 197-202.
2. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2006) «Πολιτική συνοχής και πόλεις: η συμβολή των πόλεων και των πολεοδομικών συγκροτημάτων στην ανάπτυξη και την απασχόληση στις περιφέρειες» COM(2006) 385 τελικό.
3. Meredith, J.R. (2003) "Sprawl and the New Urbanist Solution", *Virginia Law Review*, Vol. 89, No. 2 pp. 447-503.
4. Μπαρμπόπουλος Ν., Μηλάκης Δ., Βλαστός Θ. (2005) "Αναζητώντας τη Μορφή της Βιώσιμης Πόλης: Κριτική Προσέγγιση του Συμπαγούς Πολεοδομικού Μοντέλου", *Αειχώρος*, Τ. 4.1, σσ. 20-45.

6. Πόλεις γνώσεων και τεχνολογίας / Ψηφιακές και ευφυείς πόλεις

1. Κομνηνός, Ν. (1993) “Νέοι τόποι έρευνας και ανάπτυξης στην Ευρώπη», *Τεχνολόγεις και Στρατηγικές Ανάπτυξης στην Ευρώπη*, Κεφ. 5, Αθήνα, Gutenberg.
2. Anttiroiko, Ari-Veikko (2004) ‘Editorial: global competition of high-tech centres’, *Int. J. Technology Management*, Vol. 28, Nos. 3/4/5/6, 289-323.
3. Κομνηνός, Ν. (2006) “Έξυπνες πόλεις: Συστήματα καινοτομίας και τεχνολογίες πληροφορίας στην ανάπτυξη των πόλεων’ *Περιοδικό Αρχιτέκτονες*, No 60, 72-75.
4. Komninios, N. (2006) ‘The Architecture of Intelligent Cities’, *Intelligent Environments 06*, Institution of Engineering and Technology, 53-61.
5. Κομνηνός, Ν. (2010) “Ευφυείς πόλεις - ευφυείς συνοικίες: Ένα νέο παράδειγμα σχεδιασμού των πόλεων βασισμένο στην καινοτομία και ευρυζωνικότητα” , *Πόλεως Λόγος*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 77-86.

Η βιβλιογραφία, όπως και οι παρουσιάσεις (power point) των μαθημάτων είναι διαθέσιμες στο website του μαθήματος.

4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση περιλαμβάνει δύο συνιστώσες:

(1) Γραπτές εξετάσεις πάνω στη θεματολογία των 6 ενοτήτων του μαθήματος, βάσει της βιβλιογραφίας και των σημειώσεων: 70% του βαθμού

(2) Παρουσία στο μάθημα ή εναλλακτικά εκπόνηση εργασίας βιβλιογραφικού χαρακτήρα (4000-5000 λέξεις) πάνω στη βιβλιογραφία του μαθήματος: 30% του βαθμού. Εργασίες αυτές είναι ατομικές.